

Józefina Król

Giędy towarowe : historia, zasady działania i rola we współczesnej gospodarce

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 37/1, 9-21

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Józefina Król*

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

GIEŁDY TOWAROWE – HISTORIA, ZASADY DZIAŁANIA I ROLA WE WSPÓŁCZESNEJ GOSPODARCE

STRESZCZENIE

Opracowanie traktuje o teoretycznych zagadnieniach dotyczących giełd towarowych. Przedstawienie definicji oraz sposobów klasyfikacji giełd towarowych poprzedza opis funkcji, jakie giełdy towarowe pełnią we współczesnej gospodarce. Od ogólnego spojrzenia na problematykę uwaga zostaje przeniesiona na grunt polskiej rzeczywistości. Zaprezentowano uwarunkowania prawne oraz wymieniono czynniki wpływające na poziom rozwoju giełd towarowych.

Słowa kluczowe: giełda towarowa, giełda rolna, zorganizowany rynek towarowy

Wprowadzenie

Podejmując tematykę giełd towarowych, należy pamiętać, że są one kreatorem rynku rolno-spożywczego w gospodarkach rynkowych. W związku z tym istotne jest poznanie ogólnych zasad ich działania. Niniejsze opracowanie w pierwszej części obejmuje aspekty teoretyczne, takie jak wyjaśnienie samego pojęcia „giełda towarowa”, klasyfikacja giełd towarowych oraz opis ich cech. Ponadto wymieniono pełnione przez giełdę funkcje oraz zaprezentowano rolę, jaką odgrywa we współczesnej gospodarce. Druga część artykułu dotyczy zagadnienia giełd towarowych w Polsce.

* Adres e-mail: jozefina.krol@gmail.com

Przedstawiono historię, aktualne regulacje prawne oraz perspektywy rozwoju rolnej giełdy towarowej.

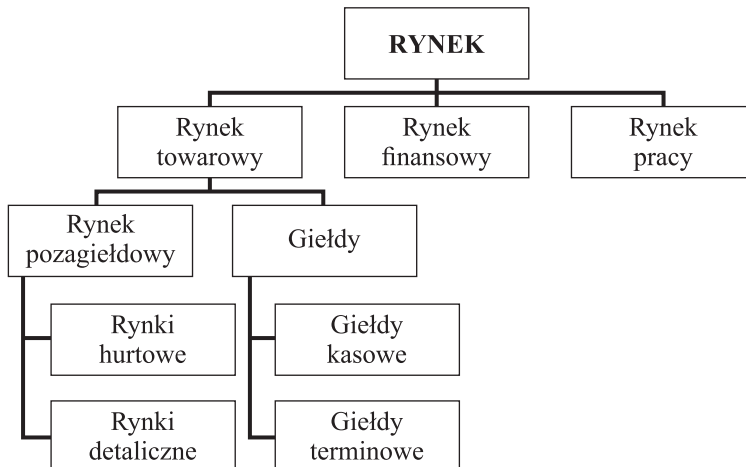
Podstawowym celem opracowania jest przedstawienie roli giełdy towarowej we współczesnej gospodarce. Cele pośrednie obejmują opis zasad jej działania, czyli wyjaśnienie cech giełdy oraz jej funkcji. W drugiej części opracowania celem jest przytoczenie faktów historycznych, które uwarunkowały rozwój giełdy towarowej, a także podanie determinantów ograniczających rozwój rolnej giełdy towarowej w Polsce.

Zastosowano metodę opisową oraz graficzną. Dane źródłowe pochodzą ze studiów literatury.

1. Definicja i rodzaje giełd towarowych

Giełdy towarowe należą do jednego z rodzajów rynku. Na rysunku 1 zaprezentowano uproszczoną klasyfikację współczesnego rynku ze szczególnym uwzględnieniem rynku towarowego.

Rysunek 1. Rodzaje rynków

Źródło: P. Giruć, *Giełdy towarowe we współczesnej gospodarce*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania w Gdańsku, Gdańsk 2010, s. 12.

Giełdę towarową można zdefiniować w najprostszy sposób jako miejsce spotkania sprzedających i kupujących¹. Według J. Zieleniewskiego i S. Szczypiorskiego jest to „forma rynku formalnego, na którym – w określonym czasie i miejscu – dochodzi do przeciwstawienia podaży i popytu oraz kupna-sprzedaży towarów masowych i to wysoce ujednoliconych pod względem stopnia jakości”².

Giełdy towarowe w zależności od przyjętego kryterium dzielą się na kilka rodzajów. Ze względu na formę prawną można wyróżnić giełdy systemu kontynentalnego, korporacyjnego i mieszanego³. Do pierwszej grupy zaliczane są giełdy powstające dzięki uzyskaniu zgody organu państwowego. System taki funkcjonuje m.in. w Polsce (Warszawska Giełda Towarowa) oraz Niemczech (Deutsche Terminbörse). W systemie korporacyjnym giełdy są tworzone przez organizacje gospodarcze w formie zrzeszeń kupców posiadających osobowość prawną, a zgoda organu państwowego na funkcjonowanie nie jest wymagana (np. w USA, Kanadzie i Australii). Giełdy mieszane to giełdy prywatno-państwowe, założone przez organ państwowy, a następnie sprywatyzowane (np. Indonezyjska Giełda Towarowa).

Ze względu na rodzaj towaru będący przedmiotem obrotu można wyróżnić giełdy rolne, przemysłowe, jednotowarowe oraz giełdy, na których handluje się towarami z określonej grupy⁴. Przedmiotem obrotu na giełdzie rolnej mogą być⁵:

1. Produkty roślinne:

- zboża (np. pszenica, jęczmień, owies, żyto, kukurydza, ryż);
- towary (np. soja, len, słonecznik);
- używki (cukier, kawa, kakao, herbata, przyprawy);
- inne artykuły żywnościowe (np. ziemniaki, soki, jabłka, pasta pomidorowa, miód);
- surowce włókiennicze (np. bawełna, juta, sizal);
- inne surowce (np. kauczuk, melasa).

¹ D. Bliźniak, L. Gontarski, *Giełda towarowa*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 1998, s. 7.

² J. Zieleniewski, S. Szczypiorski, *Zasady organizacji i techniki handlu zagranicznego*, PWE, Warszawa 1961, s. 499.

³ M. Dul, R. Jastrzębski, *Giełdy towarowe*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2006, s. 18.

⁴ Tamże, s. 19.

⁵ P. Giruć, *Giełdy towarowe we współczesnej gospodarce*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania w Gdańsku, Gdańsk 2010, s. 75.

2. Produkty pochodzenia zwierzęcego – obejmują czternaście grup towarów, takich jak: żywiec wołowy i wieprzowy, tuczone cielęta i owce, wołowina, tusze wieprzowe, bekon, mięso mrożone, brojlery, jaja, łój, smalec, szczeci-
na, skóry, jedwab surowy i mączka rybna⁶.
3. Produkty przemysłowe:
 - metale i kruszce szlachetne – obejmują dwadzieścia dwie grupy (np. alu-
minium, cyna, ołów, platyna);
 - materiały energetyczne i smary – zalicza się do nich sześć grup towarów:
ropę naftową, benzynę zwykłą i bezołowiową, olej napędowy i opałowy,
olej smarowy, propan płynny, koks;
 - chemikalia – obejmują trzydzieści siedem grup towarów (np. aceton, al-
kohol etylowy, penicylina).

Ze względu na skalę działania i znaczenie, giełdy można zaklasyfikować do grupy giełd o znaczeniu międzynarodowym lub wewnątrz krajowym. Powstanie du-
żych giełd o znaczeniu światowym nastąpiło wskutek rozwoju systemów informa-
tycznych, które umożliwiły inwestorom na całym świecie jednakowy dostęp w tym
samym czasie do tych samych kontraktów giełdowych. Największą rolą giełdą to-
warową o zasięgu światowym jest Chicago Board of Trade (CBOT) w Stanach Zjed-
noczonych, a w Europie – *Marché à Terme International de France (MATIF)*. Gieł-
dy o znaczeniu wewnątrz krajowym pełnią – jak wykazano dalej – ważne funkcje
w krajowych systemach gospodarczo-handlowych (np. notowania giełdowe wpływa-
ją na ceny minimalne innych produktów niebędących przedmiotem obrotu giełdowe-
go; mogą także stanowić platformę dla hurtowego handlu rodzimymi produktami)⁷.

Kolejnym kryterium jest rodzaj przeprowadzanych transakcji. Giełdy w tym
zakresie można podzielić na przeprowadzające transakcje gotówkowe (dochodzi
na nich do fizycznego obrotu towarem), które są coraz mniej popularne, oraz gieł-
dy przeprowadzające transakcje terminowe. Cechą giełd terminowych jest to, że
przedmiotem transakcji mogą być towary, które fizycznie nie zostały jeszcze wy-
produkowane.

Ostatnim kryterium podziału giełd jest sposób zawierania transakcji. Można
w tym zakresie wydzielić giełdy *open outcry* (kojarzenie ofert kupna i sprzedaży
odbywa się na parkiecie giełdowym za pomocą znaków rękami), giełdy elektronicz-

⁶ Tamże, s. 74.

⁷ D. Bliźniak, L. Gontarski, *Giełda towarowa...*, s. 29.

ne (zawieranie transakcji odbywa się za pomocą systemów komputerowych) oraz giełdy mieszane (stosowanie obu systemów równoległe)⁸.

2. Cechy giełdy towarowej

Giełda towarowa jako sformalizowana instytucja rynku towarowego ma kilka charakterystycznych cech⁹. Po pierwsze, handel na takim rynku odbywa się w ściśle określonym czasie, w oznaczonych dniach i godzinach oraz oznaczonym miejscu. Przedmiotem obrotu są towary, pochodne od towarów oraz prawa do towarów¹⁰. Towary, które mogą podlegać obrotowi giełdowemu, muszą spełniać następujące warunki: jednolitość pod względem jakości; zastępowalność, czyli wymiennność; jednorodność; standaryzacja, która umożliwi klasyfikację; trwałość oraz zaspokajalność zapotrzebowania towaru na rynku¹¹. Dzięki tym własnościom zakwalifikowane przedmioty obrotu nie muszą być fizycznie dostępne w pomieszczeniu giełdy.

Każda działalność giełdy jest oparta na statucie giełdy i regulaminie. Pierwszy dokument określa warunki członkostwa, przedmiotowy zakres działalności, typ giełdy, strukturę wewnętrzną, sposób powoływania władz oraz przeznaczenie majątku giełdy¹². Regulamin giełdy zawiera natomiast informacje m.in. na temat rodzajów towarów podlegających obrotowi, standardów, jednostek ilościowych, miejsca dostawy oraz wysokości zabezpieczeń. Ponadto handel giełdowy odbywa się zgodnie ze zwyczajami ogólnie przyjętymi na danej giełdzie, zwanymi uzusami giełdowymi¹³.

Kolejną ważną cechą jest rodzaj uczestników wymiany giełdowej. Na zorganizowanym rynku występują ich cztery rodzaje¹⁴: członkowie giełdy, uczestnicy giełdy, maklerzy oraz goście giełdy. Członkowie giełdy to osoby uprawnione do zawierania transakcji. Mają prawo do uczestniczenia w zebraniach giełdowych oraz mogą w sposób czynny i bierny głosować. Jako członkowie giełdy najczęściej występują

⁸ M. Dul, R. Jastrzębski, *Giełdy towarowe...*, s. 19.

⁹ Tamże, s. 16.

¹⁰ D. Bliźniak, L. Gontarski, *Giełda towarowa...*, s. 7.

¹¹ M. Dul, R. Jastrzębski, *Giełdy towarowe...*, s. 18.

¹² M. Drewniński, *Giełdy towarowe*, PWE, Warszawa 1997, s. 49.

¹³ S. Urban, A. Olszańska, *Zorganizowane rynki towarowe*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 1999, s. 40.

¹⁴ D. Bliźniak, L. Gontarski, *Giełda towarowa...*, s. 46–48.

przedsiębiorstwa produkcyjne i handlowe, przedstawiciele, pracownicy i udziałowcy tychże przedsiębiorstw. Uczestnicy giełdowi są często określani jako niepełni członkowie giełdy, ponieważ nie mają czynnego i biernego prawa wyboru władz i organów giełdy. Ponadto nie mogą korzystać z obniżonej stawki prowizyjnej przy zawieraniu transakcji giełdowej za pośrednictwem maklera. Uczestnikami giełdowymi najczęściej są producenci (rolnicy, sadownicy itd.) oraz przetwórcy (właściciele ubojni, młynów itd.). Maklerzy giełdowi, zwani także dealerami lub brokerami, są zaprzysiężonymi pośrednikami przy zawieraniu transakcji giełdowych. Działają oni w imieniu osób trzecich i pobierają za to wynagrodzenie w postaci prowizji. Ostatnią grupą są goście giełdy, między innymi obserwatorzy czy analitycy. Są to podmioty, które mogą zawierać transakcje tylko w sposób pośredni poprzez członków i maklerów. Należą do nich zarówno etatowi pracownicy giełdy, jak i producenci, przetwórcy oraz pośrednicy handlowi.

3. Współczesne funkcje i rola giełd towarowych w gospodarce

Sprawne funkcjonowanie giełd jest bardzo ważne z punktu widzenia rozwoju współczesnej gospodarki. Na giełdzie towarowej przeprowadzane są dwa rodzaje transakcji: rzeczywiste oraz terminowe – te z kolei dzielą się na spekulacyjne oraz zabezpieczające. Transakcje spekulacyjne przyciągają inwestorów, którzy chcą zyskiwać na zmianach notowań giełdowych, a transakcje zabezpieczające są domeną inwestorów chcących zabezpieczyć się przed stratami wynikającymi z tych zmian.

W związku z organizowaniem transakcji rzeczywistych giełda pełni funkcję handlową. Dzięki temu na giełdzie jest możliwy obrót towarami rolnymi. Kolejnymi funkcjami są funkcja zabezpieczająca i funkcja spekulacyjna. Funkcja zabezpieczająca giełdy daje producentom możliwość ochrony przed niekorzystnymi zmianami cen, a inwestorom – możliwość obniżenia ryzyka finansowego przez zastosowanie odpowiednich narzędzi inżynierii finansowej. Z kolei funkcja spekulacyjna zapewnia płynność rynku rolnego oraz odkrywa ceny na rynku fizycznym. Oprócz tego w literaturze przedmiotu wymienia się, że giełda towarowa pełni funkcje: informacyjną, stymulacyjną oraz kształtowania cen światowych. Informacje przekazywane tym kanałem są wykorzystywane nie tylko przez uczestników, ale także inne podmioty działające nie tylko na rynku rolnym. Funkcja stymulacyjna sprawia, że obowiązujące standardy giełdowe (np. jakościowe) znajdują zastosowanie na rynku

pozagiełdowym, co powoduje wzrost jakości produktów czy wygodniejsze do transportu użytkowanie nowych opakowań.

W gospodarce giełda towarowa ułatwia organizację i wymianę kontaktów handlowych. Ponadto jest to barometr gospodarczy, ponieważ zmiany na giełdzie odzwierciedlają sytuację całej gospodarki. Dzięki giełdzie możliwe jest określanie racjonalnej wielkości produkcji – wskutek spotykania się na rynku giełdowym popytu i podaży możliwe jest wcześniejsze przewidzenie zapotrzebowania na dany towar, można zatem zaplanować z wyprzedzeniem potencjalną wielkość i poziom jakości produkcji. Ważną rolą giełdy towarowej jest także regulowanie cen poprzez efekt niwelowania zmian (fluktuacji) cenowych, wywołany kojarzeniem ofert kupna i sprzedaży. Giełda towarowa oprócz tego odgrywa także rolę regulatora poprzez znalezienie zbytu dla wyprodukowanych towarów, a ponadto porządkuje rynek oraz zapewnia bezpieczeństwo kupującym i sprzedającym. Równocześnie w anglosaskiej literaturze przedmiotu zwraca się uwagę, że giełda umożliwia utrzymanie na rynku zasad wolnej konkurencji, chroni przed powstawaniem karteli oraz podnosi konkurencyjność. Z punktu widzenia praw rynkowych czy przepisów prawnych eliminuje korupcję w procesie wymiany towarowej oraz zapewnia uczestnikom identyczne warunki działalności handlowej. Odrębną, choć równie ważną, jest kwestia zachowań na rynku, bo na giełdzie kształtowane są nie tylko ceny, ale także zwyczaje handlowe.

4. Historia rozwoju zorganizowanych rynków towarowych oraz uregulowania prawne dotyczące funkcjonowania giełd towarowych w Polsce

W Polsce początki rozwoju instytucji, które stały się podstawą do stworzenia giełd towarowych, sięgają XIX w. Dynamiczny rozwój przypada jednak dopiero na okres dwudziestolecia międzywojennego. W tym czasie podjęto realizację projektu mającego na celu utworzenie sieci giełd zbożowo-towarowych¹⁵. W 1921 roku zatwierdzono ustawę giełdową, która przewidywała istotną rolę państwa w powoływaniu i nadzorowaniu giełd zarówno pieniężnych, jak i towarowych. Pierwszą powstałą w tym okresie była Giełda Zbożowo-Towarowa w Warszawie, następnie

¹⁵ R. Macyra, *Na rynku hossy i bessy. Giełdy towarowe w II Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2004, s. 17.

utworzono giełdy w Poznaniu, Krakowie i Lwowie¹⁶. W późniejszym okresie rozpoczęły działalność giełdy w Lublinie, Katowicach, Wilnie, Łodzi, Bydgoszczy. Ważną rolę w tym okresie odegrał Związek Giełd Zbożowo-Towarowych, który odpowiadał za koordynację działań poszczególnych giełd w różnych regionach kraju¹⁷. Był to okres dynamicznego rozwoju handlu giełdowego, a stworzone w tym czasie regulacje prawne były podstawą do budowania giełd towarowych w późniejszych okresach. Po drugiej wojnie światowej, aż do 1950 roku, funkcjonowanie giełd towarowych było nadal oparte na prawie stworzonym w okresie II RP. Wprowadzono także szereg regulaminów i instrukcji dla poszczególnych giełd, a instytucją odpowiedzialną za powoływanie nowych było Ministerstwo Apropozycji i Handlu. We wrześniu 1950 roku uchylono moc prawną rozporządzenia z 1924 roku o organizacji giełd¹⁸. Tym samym giełdy towarowe przestały funkcjonować.

Do instytucji giełdy towarowej zaczęto powracać po przemianach transformacyjnych. Ówczesne warunki prawno-ekonomiczno-społeczne wywołały potrzebę stworzenia nowych norm prawnych dla ich działania. Tworząc pewne standardy, wzorowano się przede wszystkim na istniejących już rozwiązaniach w krajach, gdzie giełdy towarowe funkcjonowały z powodzeniem.

Obecnie podstawą prawną, która reguluje kwestie powstawania, formę prawną i funkcjonowanie giełdy, są przepisy zawarte w Ustawie z dnia 26 października 2000 roku o giełdach towarowych. Celem działania giełdy towarowej w myśl tego aktu prawnego jest „koncentracja podaży i popytu na towary giełdowe; zapewnienie bezpiecznego i sprawnego przebiegu transakcji giełdowych i rozliczeń oraz upowszechnianie jednolitych informacji umożliwiających ocenę aktualnej wartości towarów giełdowych”. Przedmiotem obrotu mogą być tylko wymienione w ustawie przedmioty. Giełda towarowa może być prowadzona wyłącznie w formie prawnej spółki akcyjnej, w której akcje są imienne. Prowadzenie giełdy towarowej wymaga zezwolenia właściwego ministra finansów, który wydaje decyzję administracyjną po zaopiniowaniu wniosku przez Komisję Nadzoru Finansowego. Podstawowym dokumentem regulującym strukturę i działalność jest statut giełdy towarowej. Członkami giełdy mogą być towarowe domy maklerskie, domy maklerskie, maklerzy niezależni, koncesjonowane przedsiębiorstwa energetyczne,

¹⁶ M. Dul, R. Jastrzębski, *Giełdy towarowe...*, s. 29.

¹⁷ Tamże, s. 36.

¹⁸ Tamże, s. 39.

grupy producentów rolnych, domy składowe, zagraniczne osoby prawne oraz niebędące towarowymi domami maklerskimi spółki handlowe¹⁹. Do obsługi finansowej giełdy towarowej powoływana jest giełdowa izba rozrachunkowa, która odpowiada za rozliczanie zawieranych przez członków giełdy transakcji, udzielanie gwarancji wykonania każdego kontraktu, prowadzenie regularnych zapisów stanu zobowiązań i należności w określonych terminach realizacji kontraktów, gromadzenie wadliw, regulację dostaw oraz prowadzenie raportów handlowych²⁰. Celem jej działania jest zapewnienie bezpieczeństwa finansowego zarówno operacji, jak i uczestników giełdy.

5. Funkcjonowanie i perspektywy rozwoju giełd towarowych w Polsce

Aktualnie w Polsce w świetle prawa działa tylko jedna giełda towarowa – Towarowa Giełda Energii SA, w której 100% udziałów posiada Warszawska Giełda Papierów Wartościowych SA. Drugą giełdą towarową, która prowadzi działalność, ale nie ma na to zezwolenia, jest Warszawska Giełda Towarowa²¹. Funkcjonuje ona od 1995 roku jako grupa składająca się z kilku spółek: WGT SA, organizującej obrót kontraktami *futures* na waluty; e-WGT SA, która zajmuje się sprzedażą fizycznych towarów rolnych; Izby Rozrachunkowej Polskiego Rynku Terminowego SA, której zadaniem jest rozliczanie transakcji na kontrakty *futures* dla WGT SA oraz transakcji towarowych na platformie e-WGT. W 2009 roku powołano spółkę Polski Rynek Terminowy SA, która czeka na zezwolenie na działalność, a której zadaniem będzie stworzenie regulowanego rynku instrumentów pochodnych, w tym dla towarowych kontraktów terminowych na rzepak, pszenicę i żywiec wieprzowy²².

W przypadku rolnej giełdy towarowej w Polsce kluczowym elementem rozwoju jest przyzwyyczajanie podmiotów realnego rynku rolnego do tej instytucji. Handel giełdowy odbywa się na sformalizowanych zasadach i wymaga od uczest-

¹⁹ Ustawa z dn. 26.10.2000 r. o giełdach towarowych, DzU 2000 nr 103, poz. 1099.

²⁰ P. Giruć, *Izba rozliczeniowa na giełdzie towarowej – aspekt organizacyjno-prawny*, w: Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Administracji i Biznesu, z. 3, Gdynia 2010, www.wsaib.pl (18.02.2014).

²¹ Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa 2014, www.knf.gov.pl (19.02.2014).

²² Warszawska Giełda Towarowa, Warszawa 2014, www.wgt.com.pl (19.02.2014).

ników zrozumienia pewnych mechanizmów. Dodatkowo handel towarami na giełdach towarowych ma bardzo spekulacyjny charakter²³. Z punktu widzenia funkcjonowania giełdy jedną z podstawowych cech powinna być płynność. Zapewnienie szybkiej wymiany jednego dobra na drugie oraz wysoka efektywność są możliwe tylko w momencie, gdy na rynku znajduje się odpowiednia liczba inwestorów gotowych zarabiać na zmienności i wahaniami cen produktów rolnych.

W Polsce znacznie większym zainteresowaniem cieszy się inwestowanie na Giełdzie Papierów Wartościowych niż zawieranie transakcji na giełdzie towarowej. Przyczyną jest bardziej zaawansowany rozwój Giełdy Papierów Wartościowych (warszawska GPW SA funkcjonuje od 1991 roku²⁴), większa wiedza na temat instrumentów finansowych, które podlegają temu obrotowi, a w konsekwencji – łatwość inwestowania.

Rozwój giełd towarowych wymaga liberalnych i konkurencyjnych warunków. Skuteczność ich funkcjonowania jest możliwa tylko w momencie, gdy polityka gospodarcza kraju nie wpływa na popyt, podaż i cenę²⁵. Polska jako państwo członkowskie Unii Europejskiej podlega w tym zakresie pewnym ograniczeniom. Wspólna Polityka Rolna oraz Wspólna Polityka Energetyczna wprowadzają bowiem pewne ograniczenia i nakładają limity na producentów, co w konsekwencji prowadzi do ograniczenia konkurencji. Tym samym skutecznie uniemożliwione jest działanie tych sektorów na zasadach wolnokonkurencyjnych.

Rozwój rynku regulowanego obrotu towarami wiąże się nie tylko z samą instytucją giełdy towarowej, ale także z jej otoczeniem instytucjonalnym. Niezbędnymi elementami do sprawnego funkcjonowania rynku są nowoczesny system przechowania obejmujący składy towarowe, magazyny portowe i towarowe, domy skladowe, infrastruktura transportowa, a także narzędzia techniczne, dokumenty określające standardy, sposoby transportu oraz zabezpieczenia gwarancyjne dla towarów podlegających obrotowi giełdowemu²⁶.

Zestawiając wszystkie bariery rozwoju rolnej giełdy towarowej w Polsce, można stwierdzić, że ta forma rynku jest słabo rozwinięta. W dalszej perspektywie jej rozwój

²³ R. Wasendorf, T. McCafferty, *Giełdy towarowe od A do Z*, Liber, Warszawa 1997, s. VIII.

²⁴ Giełda Papierów Wartościowych, Warszawa 2010, www.gpw.pl (17.02.2014).

²⁵ K. Zacharzewski, *Wybrane problemy giełdowego obrotu towarowego w kontekście aktualnych wypowiedzi doktrynalnych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2007, z. 3, www.repozytorium.edu.pl (17.02.2014).

²⁶ P. Giruć, *Giełdy towarowe...*, s. 38–42.

wymaga przede wszystkim całkowitej liberalizacji rynku rolnego. W Polsce – jako kraju członkowskim Unii Europejskiej, realizującym Wspólną Politykę Rolną – nie jest to łatwe zadanie i wymaga ono dłuższej perspektywy czasowej. W konsekwencji, w ciągu najbliższych lat, rozwój rolnej giełdy towarowej w panujących warunkach nie ulegnie prawdopodobnemu dynamicznemu rozwojowi.

Podsumowanie

Giełdy towarowe we współczesnej rynkowej gospodarce pełnią ważną funkcję kreatora rynku, wpływają na ceny i jakość towarów, a także przyczyniają się do rozwoju innych sektorów (np. rozwój sektora finansowego poprzez zawieranie transakcji spekulacyjnych oraz zabezpieczających). Giełdy, takie jak CBOT czy MATIF, mają duże znaczenie w skali światowej, są ważnymi graczami w handlu międzynarodowym. Dzięki dużej koncentracji obrotów na giełdzie wpływają na kształtowanie się cen światowych. Są także platformą dla inwestorów z całego świata, którzy dokonują na nich między innymi licznych transakcji spekulacyjnych i zabezpieczających. Mniejsze giełdy, jak np. WGT SA, decydują o gospodarce lokalnej czy regionalnej. Realizują przede wszystkim podstawową funkcję handlową. Niezależnie jednak od wielkości, giełda towarowa kreuje zwyczaje handlowe, a także wpływa na standardy, którymi operuje się na rynku giełdowym i pozagiełdowym.

W Polsce na rozwój giełd towarowych znacząco wpłynęła sytuacja historyczna. Okres zaborów, krótki okres gospodarki rynkowej w II RP, a następnie socjalizm sprawiły, że tradycja towarowego obrotu giełdowego praktycznie nie istnieje. Dopiero po przemianach ustrojowych wprowadzono nowe regulacje prawne oraz instytucjonalne, wzorując się na rozwiązaniach dobrze funkcjonujących w bardziej rozwiniętych gospodarkach.

Współcześnie, zgodnie z prawem, funkcjonuje jedna giełda przemysłowa (TGE SA) oraz jedna giełda rolna (WGT SA), która nie posiada zezwolenia na działanie. Z uwagi na skalę działalności obie mają znaczenie wewnątrz krajowe. Towarowa Giełda Energii SA jest giełdą, której rola wciąż wzrasta. Świadczyć o tym może wzrost miesięcznych obrotów (w styczniu 2001 roku miesięczne obroty wynosiły ok. 200 000 MWh, a w 2013 roku było to ponad 2 000 000 MWh)²⁷. Nato-

²⁷ Towarowa Giełda Energii, Warszawa 2014, www.polpx.pl (19.02.2014).

miast rolna giełda towarowa wciąż rozwija się bardzo powoli. Istnieją bariery uniemożliwiające intensywny rozwój tego sposobu obrotu towarami rolnymi. Wśród najważniejszych należy wymienić: brak zainteresowania wśród inwestorów (zwłaszcza spekulacją), specyfikę rynku rolnego, który podlega silnym oddziaływaniom europejskiej polityki rolnej oraz słaby poziom rozwoju otoczenia instytucjonalnego (np. brak zaplecza magazynowego).

Literatura

- Bliźniak D., Gontarski L., *Giełda towarowa*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 1998.
- Drewiński M., *Giełdy towarowe*, PWE, Warszawa 1997.
- Dul M., Jastrzębski R., *Giełdy towarowe*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2006.
- Giełda Papierów Wartościowych, Warszawa 2010, www.gpw.pl.
- Giruć P., *Giełdy towarowe we współczesnej gospodarce*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Zarządzania w Gdańsku, Gdańsk 2010.
- Giruć P., *Izba rozliczeniowa na giełdzie towarowej – aspekt organizacyjno-prawny*, w: Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Administracji i Biznesu, z. 3, Gdynia 2010, www.wsaib.pl.
- Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa 2014, www.knf.giv.pl.
- Macyra R., *Na rynku hossy i bessy. Giełdy towarowe w II Rzeczypospolitej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2004.
- Towarowa Giełda Energii, Warszawa 2014, www.polpx.pl.
- Urban S., Olszańska A., *Zorganizowane rynki towarowe*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu, Wrocław 1999.
- Ustawa z dn. 26.10.2000 r. o giełdach towarowych, DzU 2000 nr 103, poz. 1099.
- Warszawska Giełda Towarowa, Warszawa 2014, www.wgt.com.pl.
- Wasendorf R., McCafferty T., *Giełdy towarowe od A do Z*, Liber, Warszawa 1997.
- Zacharzewski K., *Wybrane problemy giełdowego obrotu towarowego w kontekście aktualnych wypowiedzi doktrynalnych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2007, z. 3, www.repozytorium.edu.pl.
- Zieleniewski J., Szczypiorski S., *Zasady organizacji i techniki handlu zagranicznego*, PWE, Warszawa 1961.

COMMODITY EXCHANGE – THE HISTORY, PRINCIPLES AND RULE IN THE MODERN ECONOMY

Abstract

The thesis is concerned with theoretical aspects of the commodity exchanges. Firstly, there are presented the definitions and the commodity exchanges classification. After that there are mentioned the main goals for keeping the commodity exchanges in contemporary economy. At the end there are some issues about polish commodity market.

Translated by Józefina Król

Keywords: commodity exchange, agricultural exchange, commodity market

JEL Code: Q02